

קיץ

קדום אחד (הגה שהשתמר בערבית ז), כמו בצמד המילים 'ציפורן' העברית ו'טפרים' שמן הארמית. בראשית המאה העשרים הולידה קיט את המילים קיטנה (מקום בילוי בקיץ, מעון קיץ), קיטנים (נופשים) ואף קיטנות: "הקיץ הזה מרובה בקיטנים שבאו לבלות הנה את ימי הקיץ. כל בתי המלון מלאים, והרבה שכרו להם חדרים בבתי פרטיים. ויש לקוות כי במשך הזמן תתפתח פה הקיטנות באפן יפה מאד, וצפת תהפך למעון קיץ במלא משמעות המלים האלה" (דאר היום, י"ד באלול תרפ"ה, 1925). כיום קייטנה היא מסגרת לילדים בימי חופשה – ולא רק בחופשת הקיץ. המילה קיט עצמה קיבלה בעברית החדשה את המשמעות של בילוי ונופש קיציים, למשל בצירוף 'עיר קיט'.

רבים רואים בקיץ תקופה קשה ומעיקה, כתיאורו של ביאליק לעיל וכפי שעולה מן המימרה התלמודית: "שלהי דקייטא קשיא מקייטא" – סוף הקיץ קשה מן הקיץ. אבל אנחנו נאחל ברוח שירו של אריק איינשטיין "הנה בא הקיץ וכולם בים, מתמכרים, מתפנקים, על החול החם" – קיץ נעים וחופשה מהנה.

כתבו: רונית גדיש ותמר כץ

איירה: דינה שרידהט ♦ צילום: יואל שר

צהרים, חרבוני קיץ, עז האור מנשוא ולא יכיל היום את זהרו... האבנים בשדה קלויות אש וגדרות כתנור נכמרו. אילנות ושיחים נלאו מארוג תחתם את קורי צלליהם. אזלת כל יד וקצרה כל רוח. שדות ומגרשות נחרים מנשמים בתמצית לָחם ונראים כעשנים ומרטטים... צל, צל! מי יתן מעט צל. (מתוך ספּיח, ח"נ ביאליק)

כמו בימינו, גם במקרא הקיץ הוא עונת שנה המונגדת לחורף. אך מכמה פסוקים אפשר לראות שהמילה קיץ מציינת פרות, למשל: "וְאַתֶּם אֲסַפּוּ יֵין וְקִיץ וְשֶׁמֶן וְשֶׁמֶן בְּכַלְיֶכֶם" (ירמיהו מ, י). מקובל לפרש שמדובר בפרות קיץ ובייחוד בתאנים, כפי שעולה מדברי התוספתא במסכת נדרים: "הנודר מפירות שנה, אסור מכל פירות שנה... הנודר מן הקיץ, אין אסור אלא מן התאנה בלבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ענבים בכלל הקיץ" (ד, א-ב). יש הסוברים שהמילה קיץ היא פעולת איסוף התאנים, בדומה לשמות פעולה אחרים במשקל זה, כגון יָישׁ, צִיד. ואכן המילה באה בתקבולת ל'קציר', כגון "עֵבֶר קִצִיר כָּלָה קִיץ" (ירמיהו ח, כ). ברשימת החודשים בלוח גזר (מן המאה העשירית לפנה"ס) נזכר "ירח קץ", שהוא כנראה 'חודש הקיץ'. לפי אחד ההסברים זהו חודש איסוף התאנים, בדומה לחודשים האחרים בלוח המקושרים לפעולות חקלאיות, כגון "ירח קצר" – חודש הקציר.

קיץ במשמעות 'פרות קיץ' נזכר גם בנבואה המפורסמת של עמוס: "כֹּה הִרְאֵנִי ה' אֱלֹהִים וְהִנֵּה כְּלוֹב קִיץ. וַיֹּאמֶר: מַה אַתָּה רֹאֶה עֲמוֹס? וַאֲמַר: כְּלוֹב קִיץ. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי: בָּא הַקֵּץ אֶל עַמִּי וְשָׂרְיָל לֹא אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ" (ח, א-ב). "כלוב קיץ" הוא סל של פרות קיץ ויש אומרים תאנים. חוקרים משערים כי הנביא הגה את המילה בצירי – קץ, וזאת על פי הגייתן של מילים במשקל זה בפי תושבי צפון ארץ ישראל בתקופתו: קָן (=יין), זָת (=זית) וכדומה. הגייה זו נלמדת מן הכתיב "נבל ין" (=נבל יין) בחרסי שומרון (מן המאה התשיעית-השמינית לפנה"ס). לפי הסבר זה המילה קיץ שבצירוף "כלוב קיץ" אינה רק קרובה בהגייתה למילה קץ שבהמשך הנבואה, אלא זהה לה.

צורת הרבים של קיץ היא קיצים או קיציים (בלי ניקוד: קיציים), ושם התואר הוא קיצי. מן המילה קיץ נוצר בלשון חז"ל קיץ, שפירושו כנראה מלקט פרות או תאנים, ובעברית של ימינו חודש שם הצמח קיץ הפורח בקיץ (מוכר בעיקר כעשב שוטה).

מילים חדשות אחרות הקשורות לקיץ נגזרו דווקא מן המקבילה הארמית קיט או קייטא. 'קיץ' ו'קיט' הן גלגול של אותה מילה: ה-צ שבמילה העברית וה-ט שבמילה הארמית התפתחו מהגה